HASTALIK MEKÂNLARI, ŞİFA ALANLARI

Çağlar Boyunca Anadolu'da Sağlık Hizmetlerinin Yapılanması

Hastalık Mekânları, Şifa Alanları: Çağlar Boyunca Anadolu'da Sağlık Hizmetlerinin Yapılanması
© Koç Üniversitesi Yayınları, 2025
Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED) Serisi

EDİTÖRLER: Lucienne Thys-Şenocak, Inge Uytterhoeven

YAZARLAR
Ilgım Veryeri Alaca
C. Ceyhun Arslan
Fatih Artvinli
Victoria Bates
Esra Becan
Gülşen Dişli
Estée Dvorjetski
Paul Magdalino
Ulrich Mania
Miri Shefer-Mossensohn
Lucienne Thys-Şenocak
Uğurgül Tunç
Inge Uytterhoeven
Tyler Wolford
Suzan Yalman
Yücel Yanıkdağ

ÇEVİRİ
Aymesey Albay, Senem Özden

REDAKSİYON
Özge Ertem, Tara Ingman

YAYIN KOORDİNASYONU
Erkin Bulut, Hilal Küntüz

ÖN HAZIRLIK
Buket Coşkuner, Alican Kutlay

KİTAP TASARIMI
Sinan Kılıç, Alef Editorial

KAPAK TASARIMI
Hilal Küntüz, Sinan Kılıç

ANAMED Araştırma Yöneticisi
Duygu Tarkan

ANAMED Direktörü
Chris Roosevelt

BİRİNCİ BASKI
İstanbul, Aralık 2025
ISBN 978-625-8520-02-6

BASKI
Mutlu Basım
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad.
Güven İş Merkezi C Blok No. 83/3
İç Kapı No.264
Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No. 48627

YAYIMLAYAN
Koç Üniversitesi Yayınları
UNVEST A.Ş.
Koç Üniversitesi Merkez Kampüs
Rumelifeneri Yolu 34450 Sarıyer
İstanbul/Türkiye
T. +90 212 338 10 00
press.ku.edu.tr | kup@ku.edu.tr
Sertifika No. 73024

Ön kapak görseli: Çam ağaçlarıyla çevrili ABHO Hemşire Evi binası (KU-SKL, ABHO_03_04_phg_13.jpg). Asklepios ve Hygieia'nın tasvir edildiği akik yüzük taşı (MS birinci–ikinci yüzyıl); Asklepios başı sağa dönük bir şekilde ve sağ elinde yılanlı asasıyla, ayakta ve cepheden; Hygieia (başı tahrip olmuş) başı sağa dönük, sağ elinde bir libasyon kâsesi ve sol elinde bir yılan ile, ayakta ve cepheden tasvir edilmiştir (Rijksmuseum van Oudheden).
Arka kapak görseli: Chiragan, Geç Roma Dönemi'ne ait villa. A) Üzerinde Asklepios tasviri bulunan mermer tondo (MS üçüncü yüzyılın sonu). B) Üzerinde Hygieia tasviri bulunan mermer tondo (MS üçüncü yüzyılın sonu) (P. Capus, "The sculptures of the Roman Villa of Chiragan," Toulouse, 2019, çevrimiçi, açık erişim, erişim tarihi 20 Temmuz 2025 <https://villachiragan.saintraymond.toulouse.fr/en>).

© 2025. All rights reserved. No part of this publication, either text or photographs, may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission.
The authors of this book acknowledge that the work is their original creation, that all the opinions are their own, that no one else can be held accountable for them, and that there are no parts in their work that could infringe upon the rights of third parties.
All papers in this volume were independently peer-reviewed.

KOÇ UNIVERSITY SUNA KIRAÇ LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA

Hastalık mekânları, şifa alanları : Çağlar boyunca Anadolu'da sağlık hizmetlerinin yapılanması = Places of illness, spaces for healing : The built environment of healthcare in Anatolia through the ages / Lucienne Thys-Şenocak, Inge Uyterhoeven, Ulrich Mania, Estée Dvorjetski, Tyler Wolford, Paul Magdalino, Suzan Yalman, Gülşen Dişli, Miri Shefer-Mossensohn, C. Ceyhun Arslan, Fatih Artvinli, Ilgım Veryeri Alaca, F. Esra Becan, Yücel Yanıkdağ, Uğurgül Tunç, Victoria Bates ; editor Lucienne Thys-Şenocak, Inge Uyterhoeven ; yayına hazırlayan Sinan Kılıç ; çeviren Aymesey Albay, Senem Özden. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2025.

352 pages ; 19 × 26 cm. Koç Üniversitesi Yayınları ; 368

ISBN 978-625-8520-02-6

1. Hospital architecture—Turkey–History. 2. Hospitals—Turkey–History. 3. Water-supply–Turkey. 4. Hospital buildings–Turkey–Design and construction. 5. Health facilities—Turkey–Design and construction–History. 6. Hospitals–Sociological aspects. 7. Architecture—Turkey–History. 8. Architecture, Ottoman–History. 9. Hospital buildings–Turkey. I. Title.

WX140 T9720 2025

Hastalık Mekânları, Şifa Alanları:
Çağlar Boyunca Anadolu'da Sağlık Hizmetlerinin Yapılanması

Ed. Lucienne Thys-Şenocak — Inge Uytterhoeven

Önsöz

VICTORIA BATES, BRISTOL ÜNİVERSİTESİ

1992 yılında, Wil Gesler, "geleneksel ve geleneksel olmayan ortamlarda iyileşme sürecinde bir araya gelen çevresel, bireysel ve toplumsal faktörleri" sorgulamanın bir yolu olarak "şifa verici ortamlar" terimini ortaya atmıştır.[1] O dönemde Gesler'in çalışması "yeni kültürel coğrafyanın" bir parçası olarak konumlandırılmış olsa da, "şifa verici ortamlar" kavramı tarihçiler de dahil olmak üzere sağlık ve tıbbi beşeri bilimlerin diğer alanlarındaki çeşitli bilim insanları için faydalı olmuştur. "Şifa verici ortamlar" fikrinin ilgi görmeye başlamasından sonraki yıllarda, "sağlıklı" mekânlar ve yerler üzerine yapılan araştırmalarda da pek çok gelişme yaşanmıştır. Bilim insanları "doğal" ve "doğal olmayan" ortamlar arasındaki keskin ayrımları bir kenara bırakarak bir şeyin "şifa verici" ve hatta bir "ortam" olmasının ne anlama geldiği konusunda daha kapsamlı düşünmeye başlamıştır. Son dönemlerde, "şifa verici" ortamların tarihsel olarak farklı bedenlerdeki karşılaşma ve deneyimlenme biçimlerine daha fazla önem veren bedensel ve duyusal yaklaşıma bir dönüş yaşanmıştır. Bu eğilimler üzerine yakın zamanda yapılan iki kapsamlı incelemeden alıntı yaparak son 30 yılda "şifa verici ortamlar" kavramının kayda değer iki şekilde genişlediği söylenebilir: ilk olarak, "sağlıklı ortamlar, yerler ve uygulamalara" ve ikinci olarak şifa verici "duyusal ortamlara" doğru.[2]

Anadolu, çağlar boyunca hem "sağlıklı alanları, yerleri ve uygulamaları" hem de "şifa verici duyusal ortamları" keşfetmek için örnek vaka zenginliği sunmaktadır. Bu kitabın bölümleri, mekân ve yer anlayışımızı geliştirmeye yardımcı olmak için kültür, maneviyat, din, doğa, halk sağlığı, tıp ve mimarlık tarihlerinin nasıl bir araya geldiğini bizlere göstermektedir. Kitap, her ne kadar *Hastalık Mekânları, Şifa Alanları* başlığını taşısa da, içerdiği bölümler, bu iki kavramın birbirinden hiçbir zaman bu kadar net bir şekilde ayrılmadığını vurgulamaktadır. Kitabın yazarları, antik çağdan yirminci yüzyılın sonlarına uzanan örneklerle sağlığın geliştirilmesi, şifa bulma ve tedavi arasındaki çoğu zaman bulanıklaşan çizgileri gözler önüne serer. Örneğin, 'hastane' veya 'ev' tanımının farklı dönemlerdeki değişkenliğini göstererek, yazarlar ayrıca "inşa edilmiş" farklı türlerdeki şifa ortamları arasındaki bazı sınırları da yıkmaktadır. Bu derlemenin okuyucuları olarak bizler, şifa verici çevrelerin nasıl gözüktüğünün yanı sıra onların kültür, toplum, uygulamalar, insanlar, bedensellik ve hisler aracılığıyla nasıl üretildiğini de kapsamlı düşünmeye teşvik ediliyoruz.

Kullanılan yöntemler, tıp ve sağlık beşeri bilimleri alanında çalışanların yanı sıra, tarih çalışmalarıyla sınırlı kalmayan çevresel beşeri bilimler gibi ilgili diğer alanlardan bilim insanlarının da yoğun ilgisiyle karşılaşacaktır. Mekân ve yer tarihine geniş kapsamlı bir yaklaşım, ancak tarihsel yöntemlere yaratıcı bir yaklaşımla, sağlıklı (olmayan) mekân ve yerlerin zaman ve mekân içinde nasıl üretildiğine dair daha zor

1 Wilbert M. Gesler, "Therapeutic Landscapes: Medical Issues in Light of the New Cultural Geography," *SSM* 34, no. 7 (1992): 735–46.

2 Sarah L. Bell vd., "From Therapeutic Landscapes to Healthy Spaces, Places and Practices: A Scoping Review," *SSM* 196 (2018): 123–30; Sarah L. Bell, Clare Hickman ve Frank Houghton, "From Therapeutic Landscape to Therapeutic 'Sensescape' Experiences with Nature? A Scoping Review," *Wellb. Space Soc.* (2022): 100126.

sorulara cevap bulmakla mümkündür. Yazıtların izini sürmek gibi malzemeye dayanan yöntemlerden posta pulu tarzı kısa vadeli nesneleri göz önünde bulundurmaya uzanan bir çeşitlilikle, bu kitaptaki bölümlerin yazarları kaynak temellerini genişletmek amacıyla bir dizi farklı yaklaşımdan faydalanmaktadır. Bu tür çok disiplinli yaklaşımlar, sağlık, mekân ve yer kavramları hakkında tarihsel ve hatta güncel bağlamda düşünmenin yeni yollarını göstermektedir. Bu bölümler aynı zamanda, çevresel tıp tarihlerini çocukluk, toplumsal cinsiyet, işgücü, sosyal sınıf, mimari ve daha birçok alanın tarihiyle ilişkilendirerek daha geniş bir bakış açısından ele almaktadır. Bu tür bağlamlar, herhangi bir zaman ve mekânda "iyileştirici" bir çevreyi—inşa edilmiş veya deneyimlenmiş olarak—şekillendiren etkenlerin daha iyi anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu derlemede yer alan yazarların da belirttiği gibi, bu verisel zenginlik dikkate alındığında, Türkiye üzerine yapılan çalışmaların son zamanlarda tıbbi beşeri bilimler alanının giderek büyüyen bir unsurunu oluşturması hiç de şaşırtıcı değildir.Türk hastanelerinin tarihçelerinin, modernist mimarinin uluslararası tarihçeleri ile nasıl bir uyum içinde olduğunun gösterilmesi örneğinde olduğu gibi, burada ele alınan bağlamlar, diğer ülkeler ve bölgelerle ilgili araştırmalar ile bağlantı kurmakta ve onları zenginleştirmektedir. Kitapta, ekolojik ve çevresel sorunlar gibi küresel geçerliliği olan güncel zorlukları miras yönetimi ve bellek hakkında sorular üzerinden yeniden değerlendirmek amacıyla tarihsel çalışmalardan yararlanan bölümler de yer almaktadır. Bunların yanı sıra, bu çalışma Anadolu'ya, Anadolu insanlarına ve kültürlerine özgü bir tarihtir. Yerel geleneklerin "modernite"ye dahil edilme biçimlerinin anlatımı örneğinde olduğu gibi, kitabın bütünsel açıdan temelini oluşturan coğrafi ve kültürel özgüllükte bir anlatı bulunmaktadır. "Hastalık mekânları" ve "şifa alanları" tarihi, Gesler'in ifadesiyle, her zaman "çevresel, bireysel ve toplumsal" olmalıdır ve bu gereklilik, hiçbir çalışmada bu derlemede olduğu kadar belirgin değildir.

Teşekkür

"Hastalık Mekânları ve Şifa Alanları: Çağlar Boyunca Anadolu'da Sağlık Hizmetlerinin Yapılanması" başlıklı 16. Uluslararası ANAMED Yıllık Sempozyumu, çok sayıda kişinin desteği ve teşviki sayesinde gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, 25 Mart 2022 tarihinde sempozyumu çevrimiçi bir konferans olarak düzenleme fırsatını bize tanıyan ANAMED Direktörü Chris Roosevelt'e ve eski ANAMED Yöneticisi Buket Coşkuner'e teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca, sempozyum sırasında Koç Üniversitesi Vekil Başkanı ve Akademik İşlerden Sorumlu Başkan Yardımcısı olan Zeynep Gürhan Canlı'ya; Koç Üniversitesi eski Rektörü ve Koç Üniversitesi Mütevelli Heyeti Danışmanı Umran İnan'a; Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Fakültesi eski Dekanı Aylin Küntay'a; Tıp Fakültesi eski Dekanı Şükrü Dilege'ye ve Hemşirelik Fakültesi eski Dekanı Ayşe Karadağ'a sempozyumdaki destekleri ve nazik giriş konuşmaları için müteşekkiriz. Çevrimiçi sempozyumun başarıyla yürütülmesi adına gösterdikleri tüm çabalar ve destekleri için ANAMED eski Yayın Editörü Alican Kutlay'a; o dönemde ANAMED Program ve Etkinlik Uzmanı olan Naz Uğurlu'ya ve ANAMED Bilgi İşlem Uzmanı Murat Türk'e teşekkür ederiz. Özellikle katkılarından dolayı tüm konuşmacılarımıza ve açılış konuşmasını gerçekleştiren Victoria Bates'e teşekkürlerimizi sunarız. Sempozyum oturumlarını yöneten Felix Pirson, Alessandra Ricci, Gülhan Balsoy ve İlker Kaya'ya; Türkiye'den ve 13 farklı ülkeden çevrimiçi olarak bize katılan dinleyicilere şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, sempozyum afişini tasarlayan grafik tasarımcı Suzan Kentli Aral'a; sempozyum kitapçığının İngilizce ve Türkçe çevirilerini hazırlayan Ezgi Demirhan Öztürk ve Uğurgül Tunç'a teşekkür ederiz. KU-HEART (Koç Üniversitesi Sağlık Alanında İnsani Bilimler ve Sanat) öğrenci grubunun sempozyumu Koç Üniversitesi öğrencilerine ve ötesine tanıtmamıza yardımcı olmasından büyük memnuniyet duyduğumuzu belirtmek isteriz.

Geçen üç yıl boyunca, sempozyumun *Places of Illness, Spaces for Healing: The Built Environment of Healthcare in Anatolia Through the Ages* adlı hakemli derleme kitaba ve onun *Hastalık Mekânları ve Şifa Alanları: Çağlar Boyunca Anadolu'da Sağlık Hizmetlerinin Yapılanması* başlıklı Türkçe çevirisine dönüşme sürecine birçok kişi katkıda bulunmuştur. Bu vesileyle, bu çalışmayı ANAMED Serisi'ne kazandırdıkları için Chris Roosevelt ve Buket Coşkuner'e bir kez daha teşekkür ederiz. Bu ciltleri yayımlayan Koç Üniversitesi Yayınları'na ve Direktörü Ahmet Salcan'a, İngilizce baskının ABD'de uluslararası dağıtımını üstlenen Chicago University Press'e müteşekkiriz. Değerli eleştirileri ve yapıcı geri bildirimleri için hakemlerimize; kitap bölümlerini ve diğer kısımlarını İngilizce ve Türkçeye titizlikle çevirdikleri için Aymesey Albay ve Senem Özden Gerçeker'e teşekkürlerimizi sunarız. Kitabın giriş bölümüne dair değerli görüşlerini bizimle paylaştıkları için Dr. Doğan Şenocak, Dr. Natali Rezan Şenocak ve Dr. Beatrice Selen Şenocak'a ayrıca şükran borçluyuz. Ezgi Demirhan Öztürk'e hem İngilizce hem Türkçe kitaptaki dizinlerin hazırlanmasındaki yardımı ve Nathalie Defne Gier ile Doğan Şenocak'a Türkçe metnin farklı kısımlarının son okumasındaki destekleri için çok teşekkür ederiz. Serinin ilk tasarımı için Burak Şuşut'a ve derlemenin İngilizce ve Türkçe baskılarının tasarımı için Sinan Kılıç'a teşekkür ederiz. Kapak fotoğrafının arşivden sağlanmasındaki desteği için Suna Kıraç Kütüphanesi Dijital Koleksiyonlar ve Bilgi Hizmetleri Ekip Lideri Sina Mater'e teşekkür ederiz.

ANAMED editörleri Özge Ertem ve Tara Ingman'a da en içten teşekkürlerimizi sunarız. Yayın sürecinin her aşamasında gösterdikleri sabır, paylaştıkları değerli öneriler ve editoryal uzmanlıklarıyla bu kitaba verdikleri destek pa-

ha biçilmez olmuştur. Ayrıca, ANAMED'in Eğitim Programları Uzmanı olan Hilal Küntüz'e; Kamusal Etki Birim Asistanı Erkin Bulut'a ve son olarak yayın çalışmasının idari ve mali süreçlerini yöneten ANAMED Araştırma Yöneticisi Duygu Tarkan'a teşekkür ederiz.

Son olarak, bu kitaba bölümleriyle katkıda bulunan tüm yazarlara içten teşekkürlerimizi sunarız. Her biri, özgün araştırmalarını ve kendine has bakış açılarını ortaya koyarak, MÖ yedinci yüzyıldan Türkiye'deki Erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar uzanan geniş bir zaman diliminde Anadolu ve daha geniş Doğu Akdeniz coğrafyasındaki çeşitli hastalık mekânları ve şifa alanlarını ele alan bu eserin değerli bir disiplinlerarası çalışma haline gelmesine katkı sağlamıştır.

Çeviri ve Transliterasyon Notu

Epigrafik kaynaklara doğrudan atıf yapılan bazı istisnalar dışında, kitap boyunca eski Yunanca karakterler Latin alfabesiyle aktarılmıştır. Yunanca, Roma Cumhuriyeti ve İmparatorluğu dönemlerinde Doğu Akdeniz'de yaygın olarak kullanıldığından, bu bölgedeki kişi ve yer adları için eski Yunanca biçimleri tercih edilmiştir (ör. –us ve –um yerine –os ve –on). Sadece kökeni açıkça Latince olan özel isimler (ör. Roma'nın üç-isim sistemi doğrultusunda kullanılan adlar) Latin biçimiyle verilmiştir.

Osmanlıca, Farsça veya Arapça kelimelerin kullanıldığı bölümlerde, yazarlar kendi tercih ettikleri transliterasyon sistemlerini kullanmışlardır. Örneğin, Miri Shefer-Mossensohn'un bölümünde kullanılan Osmanlıca transliterasyon sistemi, International Journal of Middle East Studies (IJMES) tarafından önerilen sistemin modifiye edilmiş bir versiyonudur. Ünsüzlerin altındaki çoğu nokta, ḥ harfi hariç olmak üzere, kaldırılmıştır; ünlülerdeki uzatma işaretleri kaldırılmış, yalnızca ʿayn/ʿeyn'i belirtmek için kesme işareti (ʿ) korunmuştur. Ünlü harfler için modern Türkçe yazım kuralları uygulanmıştır. Benzer şekilde, Suzan Yalman'ın bölümünde de IJMES tarafından önerilen transliterasyon kurallarının modifiye edilmiş bir versiyonu kullanılmış ve genel okuyucu için uzatma işaretleri kaldırılmıştır. Gülşen Dişli, tüm Arapça, Farsça ve Osmanlıca kelimeleri modern Türkçe yazımına göre aktarmıştır.

İçindekiler

Önsöz 5
VICTORIA BATES

Teşekkür 7
Çeviri ve Transliterasyon Notu 9
Kısaltmalar 13

Giriş 21
LUCIENNE THYS-ŞENOCAK — INGE UYTTERHOEVEN

Tanrılara Giden Bir Yol: Pergamon ve Asklepios Kutsal Alanı Arasındaki İlişki Üzerine 57
ULRICH MANIA

Sağlıklı Bir Ev: Roma ve Geç Antik Dönem Küçük Asyası ve
Doğu Akdenizi'nde bir Esenlik Mekânı Olarak Üst Sınıf Kent Konutu 77
INGE UYTTERHOEVEN

Roma-Bizans Filistini'nde Kutsal Şifa Alanları ve Kültü:
Ayin Mekânları ve Kamusal Tedavi Yerleri 101
ESTĒE DVORJETSKI

Manastırda Hastalara Ayrılmış Mekânlar:
Geç Antik Dönem Filistini'nde Revir ve Misafirhane 131
TYLER WOLFORD

Dokuzuncu Yüzyıl Konstantinopolisi'nde Şifa Yerleri 143
PAUL MAGDALINO

Selçuklu Sağlık Kurumları ve Yönetimleri: Cemaleddin Ferruh Örneği 155
SUZAN YALMAN

Anadolu ve Trakya Darüşşifalarında Geleneksel Bilgi Sistemlerinin
Yeniden Keşfedilmesi ve Döngüsel Ekonomiye Katkıları 173
GÜLŞEN DİŞLİ

Evliya Çelebi'nin Suya olan Takıntısı 197
MIRI SHEFER-MOSSENSOHN

Köşkler ve Hastaneler Arasında: Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nda
Eylemlilik, Modernleşme ve İç İçe Geçen Mekânlar 209
C. CEYHUN ARSLAN

Heybeliada Sanatoryumu: Tarih, Hafıza ve Miras 221
FATİH ARTVİNLİ

Ülkenin Geleceği İçin: Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiyesi'nde Çocuk Kitapları, Süreli Yayınlar ve Efemerada Çocuk Sağlığı 243
ILGIM VERYERİ ALACA — ESRA BECAN — YÜCEL YANIKDAĞ

Yirminci Yüzyılın Başlarında İstanbul'da Amerikan Sağlık Mimarisi: Amerikan Hastanesi, Amerikan Kız Koleji Tıp Okulu ve Amiral Bristol Hemşirelik Okulu Hemşire Evi 269
UĞURGÜL TUNÇ — LUCIENNE THYS-ŞENOCAK

Katkıda Bulunanlar 323
Dizin 327

Kısaltmalar

AA *Archäologischer Anzeiger*
AABS Australian Association for Byzantine Studies
AB *Analecta Bollandiana*
ABE Journal *ABE Journal. Architecture Beyond Europe*
ACHCByz Association des Amis du Centre d'Histoire et Civilisation de Byzance
ActaHyp *Acta hyperborea. Danish Studies in Classical Archaeology*
Acta Theol. Suppl. *Acta Theologica Supplementum*
ActaAth *Acta Instituti Atheniensis regni Sueciae*
ActaBiomed *Acta Biomedica*
ActaCl *Acta Classica. Proceedings of the Classical Association of South Africa*
AD *Atatürk Dergisi*
AEDM *Architectural Engineering and Design Management*
AES Archaeological Exploration of Sardis
AIBL Académie des Inscriptions et Belles Lettres
AJA *American Journal of Archaeology*
AJEC *Ancient Judaism and Early Christianity*
AJHMS *Athens Journal of Health and Medical Sciences*
AJJord *Annual of the Department of Antiquities of Jordan*
AJM *The American Journal of Medicine*
AJN *The American Journal of Nursing*
AKTED *Ayraç Kitap Tahlili ve Eleştirisi Dergisi*
AKM Atatürk Kültür Merkezi
AKMED Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi
AL *Architecture and Life—Mimarlık ve Yaşam*
Al-Masāq *Al-Masāq: Journal of the Medieval Mediterranean*
Am. J. Clin. Hypn. *American Journal of Clinical Hypnosis*
AMS Asia Minor Studien
ANAMED Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi
ANES Suppl. Ancient Near Eastern Studies Supplements
Ann. Rheum. Dis. *Annals of the Rheumatic Diseases*
ANRW Aufstieg und Niedergang der römischen Welt
ANZAScA *Architectural Science Association*
APAW *Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse*
ARAM Period. *ARAM Periodical*
ArchCl *Archeologia Classica*
Arch. Hell. Med. *Archives of Hellenic Medicine*
ArchRel *Archiv für Religionsgeschichte*
ARIT Türk-Amerikan İlmî Araştırmaları Derneği
ASA Archaeological Society at Athens
ASCSA American School of Classical Studies at Athens
ASMA Aarhus Studies in Mediterranean Antiquity
ASOR American Schools of Oriental Research
ATAM Atatürk Araştırma Merkezi
'Atiqot *'Atiqot. Journal of the Israel Department of Antiquities*
APT Bulletin *APT Bulletin: The Journal of Preservation Technology*
ASTEC Assam Science Technology and Environment Council
AUP Aarhus University Press
AmsterdamUP Amsterdam University Press
AvP Altertümer von Pergamon
AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
BA Byzantina Australiensia
BABesch *Bulletin antieke beschaving. Annual Papers on Classical Archaeology*
BABesch Suppl. Bulletin antieke beschaving. Annual Papers on Classical Archaeology. Supplements
BAH Bibliothèque archéologique et historique. Institut français d'archéologie de Beyrouth
BAR *Biblical Archaeology Review*
BASOR *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*
BBR *Bulletin for Biblical Research*
BCAW Blackwell Companions to the Ancient World

BCH *Bulletin de correspondance hellénique*
BDC *Bollettino del Centro Calza Bini*
BD+C *Building Design+Construction*
BEFAR Bibliothèque des Ecoles françaises d'Athènes et de Rome
BF *Byzantinische Forschungen*
BHM *Bulletin of the History of Medicine*
BHM Suppl. Supplement to the Bulletin of the History of Medicine
Bianet *Bianet Bağımsız İletişim Ağı*
Biblic. Archaeol. Rev. *Biblical Archaeology Review*
BIUP Bar Ilan University Press
BJb *Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn*
BMC Med. Educ. *BMC Medical Education*
BMJ *British Medical Journal*
BMP British Museum Press
BollClass *Bollettino dei classici*
BRI *Building Research and Information*
BSA *The Annual of the British School at Athens*
Build. Environ. *Building and Environment*
Bull. Hist. Med. *Bulletin of the Institute of the History of Medicine*
Bull. N. Y. Acad. Med. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*
BUP Bonn University Press
BOUNPress Boğaziçi University Press
ByzArch Byzantinisches Archiv
Byzas Byzas: Veröffentlichungen des Deutschen Archäologischen Instituts Istanbul
CahGlotz *Cahiers du Centre Gustave-Glotz. Revue reconnue par le CNRS*
Cardo *Cardo*: *Études et textes pour l'identité culturelle de l'antiquité tardive*
CBMH *Canadian Bulletin of Medical History*
CBOMGS Centre for Byzantine, Ottoman and Modern Greek Studies, University of Birmingham
CCE *Critical Care Explorations*
Cerrahpaşa Tıp Fak. Derg. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*
CFHB Corpus fontium historiae byzantinae
CÉFR Collection de l'École française de Rome
CHSDM Cooper Hewitt Smithsonian Design Museum
CIIP *Corpus Inscriptionum Iudaeae/Palaestinae: Multi-lingual Corpus of the Inscriptions from Alexander to Muhammed,* ed. Hannah M. Cotton, Leah Di Segni, Werner Eck, Benjamin Isaac, Alla Kushnir-Stein, Haggai Misgav, Jonathan J. Price, Ada Yardeni, Marfa Heimbach, Dirk Koßmann, Naomi Schneider, Robert Daniel, Denis Feissel, Robert Hoyland, Robert Kool, Eran Lupu, Michael Stone, and Yana Tchekhanovets (Berlin: De Gruyter, 2010)
CIL Corpus inscriptionum latinarum
CJDS *Canadian Journal of Development Studies*
CIMed *Classica et Mediaevalia*
CMI *Clinical Microbiology and Infection*
CO *The Classical Outlook*
Columbia Stud. Class. Tradit. Columbia Studies in the Classical Tradition
CRB Cahiers de la Revue Biblique
Cornell UP Cornell University Press
CSAME Critical Studies in Architecture of the Middle East
CSHD *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*
CSP Cambridge Scholars Publishing
CTAD *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*
CUP Cambridge University Press
ÇAKÜTE Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü
ÇSHD Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi
DAI Deutsches Archäologisches Institut
DaM *Damaszener Mitteilungen*
DEUHEFED *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*
DHA *Dialogues d'histoire ancienne*
DIA The Danish Institute at Athens
DiskAB Diskussionen zur archäologischen Bauforschung
DO Dumbarton Oaks
DOML Dumbarton Oaks Medieval Library
DOP *Dumbarton Oaks Papers*
DOS Dumbarton Oaks Studies
DUP Duke University Press
DWhG Deutsche Wasserhistorische Gesellschaft e.V.
EBR *Epilepsy & Behavior Reports*
Ecol. Econ *Ecological Economics*
Educ. theatre j. *Educational Theatre Journal*
ÉFR École française de Rome
EIKASMOS *EIKASMOS Quaderni Bolognesi di Filologia Classica*
EI2 Encyclopaedia of Islam, Second Edition
EJA *European Journal of Archaeology*

EOHCS European Observatory on Health Care Systems
EPROER Études préliminaires aux religions orientales dans l'Empire Romain
EPW Economic and Political Weekly
Erenköy Bülteni Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tanıtım Bülteni
Eretz-Israel Eretz-Israel. Archaeological, Historical and Geographical Studies
ERÜ Erciyes Üniversitesi Kayseri
ESEU Environmental Sciences Europe
ESI Excavations and Surveys in Israel
ETF. Serie I Espacio, Tiempo y Forma. Serie I, Prehistoria y Arqueología
EUP Edinburgh University Press
Exchanges Exchanges: The Interdisciplinary Research Journal
FiE Forschungen in Ephesos
Forum (Genoa) Forum: Trends in Experimental and Clinical medicine
FOS Finnish Oriental Society
FPP Franciscan Printing Press
GAD Gençlik Araştırmaları Dergisi
GLP Gardens and Landscapes of Portugal
GRID GRID—Architecture Planning and Design Journal/Mimarlık Planlama ve Tasarım Dergisi
GUSJ, Part B Gazi University Journal of Science, Part B
GUJS Gazi University Journal of Science
HABES Heidelberger althistorische Beiträge und epigraphische Studien
Hebr. Stud. Hebrew Studies
Hece Hece Aylık Edebiyat Dergisi
Henry E Sigerist Suppl Bull Hist Med The Henry E. Sigerist Supplements to the Bulletin of the History of Medicine
HEFAT International Conference on Heat Transfer, Fluid Mechanics and Thermodynamics
HERD Health Environments Research & Design Journal
Herit. Sci. Heritage Science
Hermes Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie
Hesperia Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens
HUJI The Hebrew University of Jerusalem
HUP Harvard University Press
HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
HÜTAE Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Hypomnemata Hypomnemata. Untersuchungen zur Antike und zu ihrem Nachleben
IAA Israel Antiquities Authority
ICCROM International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
IDCM Infectious Diseases and Clinical Microbiology
IES Israel Exploration Society
IFEB Institut français d'études byzantines
IISD International Institute for Sustainable Development
IJAR International Journal of Academic Research
IJER International Journal of Education and Research
IJMES International Journal of the Middle East Studies
IJPP International Journal of Paleopathology
IJTLD International Journal of Tuberculosis and Lung Disease
IMJ Israel Museum, Jerusalem
Impact Emp. Impact of Empire
İnsan ve İnsan İnsan ve İnsan. Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi
Int. Congr. Ser. International Congress Series
Int. J. Archit. Herit International Journal of Heritage Architecture
Int J Clin Exp Hypn International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis
Int. Orthop. International Orthopaedics
IOP Institute of Physics
IRF Institutum Romanum Finlandiae
IRI Istanbul Research Institute
ISACR Interdisciplinary Studies in Ancient Culture and Religion
Isr. Acad. Sci. Humanit. Israel Academy of Sciences and Humanities
ISTA Institut des sciences et des techniques de l'Antiquité
IstMitt Istanbuler Mitteilungen
İST Dergi İstanbul'un Yaşam Kültürü Dergisi
İTU İstanbul Teknik Üniversitesi

IUP Indiana University Press
İAE İstanbul Araştırmaları Enstitüsü
İAÜD İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi
İÜSD İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi
İÜ İstanbul Üniversitesi
İZÜFBED İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi
JAMA Journal of the American Medical Association
J. Anc. Hist. Archaeol. Journal of Archaeology and Ancient History
J. Anesth. Hist. Journal of Anesthesia History
J Ankara Univ Fac Med Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası/Journal of Ankara University Faculty Medicine
JAMA Journal of the American Medical Association
JASc Rep. Journal of Archaeological Science Reports
JASTIC Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization
JBL Journal of Biblical Literature
JbÖByz Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik
JBR Journal of the Bible and Its Reception
J. Chem. Educ. Journal of Chemical Education
JCHMSD Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development
J. Cogn. Hist. Journal of Cognitive Historiography
JECL Journal of Early Childhood Literacy
JECS Journal for Eighteenth-Century Studies
JEMH Journal of Early Modern History
J. Hist. Med. Allied Sci. Journal of the History of Medicine and Allied Sciences
J. Hist. Neurosci. Journal of the History of the Neurosciences
JHCAR Journal of History Culture and Art Research
JHS Journal of Historical Sociology
JHUP Johns Hopkins University Press
J. Humanist. Psychol. Journal of Humanistic Psychology
JIH Journal of Interdisciplinary History
JISHIM Journal of the International Society for the History of Islamic Medicine
JMR Journal of Mosaic Research
JORH Journal of Religion and Health
J. Ottoman Stud. Journal of Ottoman Studies/ Osmanlı Araştırmaları Dergisi
JPL Journal of Politics and Law
JQR Jewish Quarterly Review
JRA Journal of Roman Archaeology
JRA Suppl. Series JRA Supplementary Series
JRCPE Journal of the Royal College of Physicians of Edinburgh
JRS The Journal of Roman Studies
J. R. Soc. Promot. Health Journal of the Royal Society for the Promotion of Health
JSAH Journal of the Society of Architectural Historians
JSJSup Supplements to Journal for the Study of Judaism
J. Turk. Stud. Journal of Turkish Studies
JSRI Journal for the Study of Religions and Ideologies
JSRS Judea and Samaria Research Studies
JSH Journal of Social History
KAD Kesit Akademi Dergisi
KazSonTop Kazı Sonuçları Toplantısı
KBB Konya Büyükşehir Belediyesi
Kebikeç Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi
Kernos Kernos: Revue internationale et pluridisciplinaire de religion grecque antique
Kleio-Historia Kleio-Historia: Tijdschrift voor Geschiedenis
Korot Korot: Israel Journal of the History of Medicine and Science
KUP/KÜY Koç University Press/Koç Üniversitesi Yayınları
LAA Late Antique Archaeology
Landsc. Urban Plan. Landscape and Urban Planning
Latomus Latomus. Revue d'études latines
LCL Loeb Classical Library
LUP Leicester University Press
MAL Modern Austrian Literature
MASP Mémoires de l'Académie Impériale des Sciences de Saint Pétersbourg
MBCB Suppl. Mnemosyne: Bibliotheca Classica Batava Supplements
MBM Miscellanea Byzantina Monacensia
MCBU Manisa Celal Bayar Üniversitesi
MCR Material Culture Review
Med. Educ. Medical Education
Med. Hist. Medical History
MedHistR Mediterranean Historical Review
Med. Hist. Suppl. Medical history. Supplement
Med. Humanit. Medical Humanities

MÉFRA *Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité*
MemAmAc *Memoirs of the American Academy in Rome*
Mètis *Mètis: Anthropologie des mondes grecs anciens*
METU/ODTÜ Middle East Technical University/Orta Doğu Teknik Üniversitesi
METU JFA *METU Journal of the Faculty of Architecture*
MIT Massachusetts Institute of Technology
MIT Press Massachusetts Institute of Technology Press
Mimar.ist TMMOB Mimarlar Odası İstanbul
Misc. Anthropol. Sociol. *Miscellanea Anthropologica et Sociologica*
MMED The Medieval Mediterranean
MONUBASIN International Symposium on the Conservation of Monuments in the Mediterranean Basin
MQUP McGill—Queen's University Press
MSGSU Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
MSAtene Monografie della Scuola archeologica di Atene e delle missioni italiane in Oriente
MTP Museum Tusculanum Press
Muséon *Le Muséon. Revue d'études orientales*
MVB Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik
NIA The Norwegian Institute at Athens
N Engl J Med *The New England Journal of Medicine*
NovTSup. Supplements to Novum Testamentum
NPT *New Perspectives on Turkey*
NYU Press New York University Press
OBU Oxford Brookes University
ODTÜ MFD *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*
OECS Oxford Early Christian Studies
OpAth *Opuscula Atheniensia*
Open Theol. *Open Theology Journal*
OECS Oxford Early Christian Studies
OSB Oxford Studies in Byzantium
OUP Oxford University Press
OUCA Oxford University Committee for Archaeology Monographs
ÖAI Österreichisches Archäologisches Institut
ÖAW Österreichische Akademie der Wissenschaften
Öjh *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*
PBL PBL Netherlands Environmental Assessment Agency
PBSR *Papers of the British School in Rome*
PennPress University of Pennsylvania Press
PEQ *Palestine Exploration Quarterly*
PF Pergamenische Forschungen
PG Patrologia Graeca
Pharm Hist *Pharmacy in History*
Philologus Suppl. Philologus. Zeitschrift für das klassische Altertum. Supplements
PMFIA *Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens*
POC *Proche-Orient Chrétien*
Prandium. *The Journal of Historical Studies Prandium*
PUFC Presses universitaires de Franche-Comté
PUP Princeton University Press
Qadmoniot *Qadmoniot: A Journal for the Antiquities of Eretz-Israel and Bible Lands*
RA *Revue archéologique*
RBPH/BTFG *Revue Belge de Philologie et d'Histoire—Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*
RCR *Resources, Conservation and Recycling*
RC Quarterly *Robert College Quarterly*
RdA *Rivista di archeologia*
REB *Revue des études byzantines*
RESEE *Revue des études sud-est européennes*
Restorasyon Konservasyon *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*
RGRW Religions in the Graeco-Roman World
RGVV Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten
RHMitt *Römische Historische Mitteilungen*
RIBA Royal Institute of British Architects
RISS *Randwick International of Social Sciences Journal*
RMCS Routledge Monographs in Classical Studies
RRE *Religion in the Roman Empire*
RRP Religion der römischen Provinzen
RSM Press Royal Society of Medicine Press
SAAA Studies in Ancient Art and Archaeology
SAIA Scuola archeologica italiana di Atene
SAM Studies in Ancient Medicine
SAMR Studies in Ancient Mediterranean Religions

SBLP Society of Biblical Literature Press
ScrClIsr Scripta classica Israelica. Yearbook of the Israel Society for the Promotion of Classical Studies
Schriften der DWhG Schriften der Deutschen Wasserhistorischen Gesellschaft
SEFAD Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
SEG Supplementum epigraphicum graecum
SEMA Studies in Eastern Mediterranean Archaeology
SHAJ Studies in the History and Archaeology of Jordan
SHM Social History of Medicine
SKL Koç University Suna Kıraç Library/ Kütüphanesi
SMJ Saudi Medical Journal
SNTSMS Society for New Testament Studies Monograph Series
SOSCHRÖAI Sonderschriften des Österreichischen Archäologischen Instituts
SPBS Society for the Promotion of Byzantine Studies
SRBSU Scientific reports of Bukhara State University
SSF Societas Scientiarum Fennica
SSM Social Science & Medicine
StA Studia archaeologica
StanfordUP Stanford University Press
StBiFranc Studium biblicum Franciscanum. Liber annuus
Strata Strata: Bulletin of the Anglo-Israel Archaeological Society
StudHell Studia Hellenistica
Sudhoffs Archiv Sudhoffs Archiv. Zeitschrift fuer Wissenschaftsgeschichte/Journal for the History of Science and Medicine
SUNY Press State University of New York Press
SUP Scandinavian University Press
SUPress Syracuse University Press
Suppl. J. Study Jud. Supplements to the Journal for the Study of Judaism
SUSBED Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
SUTAD Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
SyracuseUP Syracuse University Press
Syria Syria. Revue d'art oriental et d'archéologie
TALİD Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TAU Tel Aviv University
TDA Türk Dünyası Araştırmaları
TDV Türkiye Diyanet Vakfı
TDVIA Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
The Met The Metropolitan Museum of Art
THR Turkish Historical Review
TIB Tabula Imperii Byzantini
TİD Tarih İncelemeleri Dergisi
TİMAD Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi
Time and Mind Time and Mind: The Journal of Archaeology, Consciousness and Culture
TJMS Turkish Journal of Medical Sciences
TKD Türk Kültürü Dergisi
TKİ Dergisi Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi
TMA Tijdschrift voor Mediterrane Archeologie
TOD Tarih Okulu Dergisi
TOJDAC Turkish Online Journal of Design, Art and Communication
TRAFO TRAFO—Blog for Transregional Research
TravMem Travaux et mémoires. Centre de recherche d'histoire et civilisation byzantine, Paris
TTK Türk Tarih Kurumu
TTTA Türk Tıp Tarihi Arşivi
TU Graz Technische Universität Graz
Turkish Studies Turkish Studies. International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Turk Neurosurg Turk Neurosurgery
Türkiye Klinikleri Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi
UB Université de Bordeaux
UCPress University of California Press
UCMedical Humanities Press University of California Medical Humanities Press
UCP University of Chicago Press
UIP University of Illinois Press
UMP University of Michigan Press
UNMPress University of Minnesota Press
UN United Nations
UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UOH University of Haifa
UPittPress University of Pittsburgh Press
UPM University Press of Mississippi
UPNE University Press of New England

Urban Academy *Urban Academy. Journal of Urban Culture and Management*
UTMB University of Texas Medical Branch
UTP University of Toronto Press
UTPress University of Texas Press
UÜFEFSBD *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*
UÜY Uludağ Üniversitesi Yayınları
UVA Press University of Virginia Press
UWAPress University of Washington Press
VCS Variorum Collected Studies
VD *Vakıflar Dergisi*
VEKAM Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
Verlag der TU Graz Verlag der Technischen Universität Graz
VGMY Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları
VKV Vehbi Koç Vakfı
Vitruvio *Vitruvio: International Journal of Architecture, Technology and Sustainability*
WaSHDev *Journal of Water, Sanitation & Hygiene for Development*
Wellb. Space Soc. *Wellbeing, Space and Society*
WJS *World Journal of Surgery*
WSt *Wiener Studien*
WorldA *World Archaeology*
YaleClSt Yale Classical Studies
Yıllık *Yıllık: Annual of Istanbul Studies*
YKY Yapı Kredi Yayınları
YTTA *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları.*
YUP Yale University Press
ZDPV *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins*
ZPE *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*